

ВІДГУК

на дисертацію Кхеліл Олесі Ігорівни

«Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Дисертація Кхеліл О.І., яка присвячена аналізу складнопідрядного речення з підрядним умови в середньоанглійській мові, становить собою актуальне дослідження в галузі історичного синтаксису англійської мови і має безперечний науковий інтерес. Дане дослідження належить до галузі, представленої у вітчизняній лінгвістиці порівняно незначною кількістю праць. За таких умов актуальність дослідження не підлягає жодному сумніву, додатково підсилюючись тим фактом, що ця праця виконана в умовах певного роду стагнації в галузі історичного мовознавства, адже рідко зустрічаються дослідження, присвячені розробці діахронних проблем германістики. Авторка акцентує увагу на загальну спрямованість сучасних історичних студій на здійснення аналізу структурних та функціональних ознак синтаксичних одиниць різних періодів їх розвитку.

Розвідку складнопідрядного речення з підрядним умови проведено на основі текстів, які належать до різних жанрів англійської літературної спадщини: лицарські романи, розповіді, хроніки, політичні документи, твори клерикального жанру та інші, які охоплюють середньоанглійський період англійської мови. Достовірність висновків не викликає сумнівів, оскільки вони вивірені на значній за обсягом емпіричній базі. Проаналізовано 3000 контекстів уживання досліджуваних одиниць, що дозволяє з великою вірогідністю прослідкувати становлення та розвиток складнопідрядного речення з підрядним умови в англійській мові. Отже, робота виконана на репрезентативному корпусі, що вкупі з коректною методикою дослідження

та достатньо науково-теоретичною базою дає підстави довіряти висновкам автора.

Виявлення шляхів еволюції складнопідрядного речення з підрядним умови та джерел його формування, окреслення тенденцій розвитку його структур та функціональних особливостей на тлі культурно-історичних змін, що відбувалися у мовному середовищі середньоанглійського періоду, безумовно становлять **теоретичне значення** роботи та характеризуються **новизною** методики аналізу, побудованого на синтезі традиційного структурального й генеративного підходів на засадах розвиненої версії Ікс-штрих теорії з урахуванням надбань прагмалінгвістики у поясненні онтології мовних фактів та шляхів утворення складнопідрядного типу зв'язку у давні періоди історії англійської мови.

Предметом рецензованої дисертації є структурні та функціональні характеристики складнопідрядного речення з підрядним умови в англійській мові XII – XV ст.

Дисертація має комплексний характер, що відповідає тим завданням, які поставила дослідниця. Робота розгортається у кількох напрямках. Першим напрямом роботи стало дослідження теоретичних засад еволюції складнопідрядного речення з підрядним умови в англійській мові. Другим напрямом роботи було вивчення структурної будови середньоанглійського складнопідрядного речення з підрядним умови з урахуванням надбань генеративного синтаксису, експліцитне маркування антецедента та консеквента. Третім напрямом є функціонування складнопідрядного речення з підрядним умови як складного мовленнєвого акту.

Використання інтегрованого підходу до вивчення онтологічних та епістемологічних властивостей гіпотаксису дозволило Кхеліл О.І. виявити характер співвідношення між синтаксичними структурами і ментальними моделями та пояснити причини поширення деяких первісно маргінальних типів порядку слів.

Відмінною рисою рецензованого дослідження є глибоке проникнення у саму суть досліджуваного явища з урахуванням різних ракурсів бачення проблеми. Доказовості міркувань О.І.Кхеліл та їх унаочненню сприяють таблиці, схеми-дерева, що ілюструють розвиток складнопідрядних речень з підрядним умови.

Структура дисертації є традиційною. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної наукової літератури і джерел ілюстративного матеріалу та додатків.

У першому розділі після огляду ступеня вивчення проблеми в сучасній лінгвістиці дисертант робить узагальнення та висновки, пропонує подальшу розробку теорії. Окремо розглянуто основні теорії виникнення гіпотаксису, жанрові особливості середньоанглійських пам'яток, обґрунтовано методіку аналізу мовного матеріалу. Дисертантка успішно послуговується процедурним апаратом генеративної граматики та теорії граматикизації, що дозволило здійснити послідовний й методологічно коректний аналіз СРПУ. Розділи II і III репрезентують ретельний аналіз позиційних характеристик підрядної клаузи умови, аранжування конститuentів у середньоанглійській підрядній клаузі умови, функціонування складеного і комплексного, композитного і комплексного мовленнєвих актів у складному мовленнєвому акті умови, функціонування умовних речень релевантності в середньоанглійській мові. Особлива увага звернена на особливості функціонування флективних форм *present* та *past subjunctive* у середньоанглійському складному реченні з підрядним умови. Не залишається поза увагою також функціонування перифрастичних синтаксичних структур з модальним дієсловом у середньоанглійському складнопідрядному реченні з підрядним умови.

У загальних висновках підведено підсумки проведеного дослідження й окреслено перспективи подальших наукових опрацювань.

Обсяг тексту дисертації складає 179 сторінок, загальний обсяг роботи разом з бібліографією та додатками становить 212 сторінок.

Усе зазначене вище свідчить про вагомі кінцеві результати поданої роботи та внесок автора в розробку теоретичних та практичних проблем сучасного мовознавства, а саме: у вивчення структурної та функціональної специфіки складнопідрядного речення з підрядним умови у процесі розвитку англійської мови XII – XV ст.

Практичну цінність дисертації ми вбачаємо в можливостях використання матеріалів та здобутків автора при читанні лекцій з таких нормативних курсів, як історія англійської мови, вступ до германського мовознавства, при укладанні навчальних посібників.

Не дивлячись на те, що робота О.І. Кхеліл має солідне теоретичне підґрунтя, відповідний йому ретельно підібраний фактологічний матеріал, який адекватно інтерпретується, але є певні зауваження, які сподіваємося нададуть наснаги дисертанту в подальшій науковій роботі:

1. Дослідження складнопідрядного речення з підрядним умови проводиться протягом середньоанглійського періоду. У вступі авторка зазначає, що вона послуговується періодизацією М.Ріссанена, який виокремлює 4 підперіоди ME 1 (1150 – 1250), ME 2 (1250 – 1350), ME 3 (1350 – 1420), ME 4 (1420 – 1500). Не зовсім тоді є зрозумілим доцільність використання класифікації Л.П.Калитюк, яка визначає ті ж самі часові рамки середньоанглійського періоду. На нашу думку, слід б було надати критерії поділу та обґрунтувати свій вибір.
2. Одним з напрямів роботи є дослідження СРПУ з урахуванням різножанрових текстів, про що свідчить текст дисертації (ст. 66, 71, 123, 149, 171). У цьому зв'язку мало б сенс зробити відповідний акцент і детальніше зупинитися на жаровій характеристиці залучених до аналізу писемних пам'яток адже, як відомо, достовірності зіставних досліджень передусім сприяє однорідність матеріалу для аналізу певних мовних явищ. Проте наведені факти та процентне співвідношення різножанрових текстів

носить досить декларативний характер, не підкріплюється матеріалом дослідження, фактами та лінгвістичним аналізом.

3. На ст. 33-34 дисертантка наводить відомі та розповсюджені класифікації МА, які звучать як загальновідомі факти. Авторка зазначає «наведемо найбільш відомі та розповсюджені класифікації МА, а також недоліки та переваги, у тому числі, для нашого дисертаційного дослідження», проте не зазначає і не пояснює жодного із заявлених елементів у тексті дисертаційного дослідження. Також зазначимо, що доречність вибору саме класифікації Г.Г. Почепцова, а не Дж.Серля потребує обґрунтування.
4. Незрозумілим видається призначення таблиці 3.2 на ст. 164 (зазначимо, що таблиця 3.2 вже існує на стр. 148), яка має описувати типи предикатів в СРПУ, проте показує динаміку співвідношення аналітичних та флективних форм маркування умовного способу в основних підперіодах розвитку середньоанглійської мови. Також, на нашу думку, наведення кількості прикладів у таблиці не є коректним і суперечить загальним даним. Інтерпретацію таблиці не уможливлюють технічні недоліки.
5. Які історичні та культурологічні факти дають підставу для поділу середньоанглійських діалектів, а саме південного та північного діалектів, на консервативні та радикальні відповідно.
6. Текст дисертації не позбавлений стилістичних не доопрацювань (ст. 12, 107, 159) та огріхів у оформленні літератури.

Викладені в дисертації ідеї пройшли апробацію на 3 міжнародних та 3 всеукраїнських конференціях, 2 міжвузівських семінарах, їх унаочнено в 9 одноосібних публікаціях, 6 з яких надруковано у фахових виданнях, акредитованих ДАК України, 2 статтях, опублікованих у зарубіжних фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій складає 4,4 др. аркуші.

Зміст автореферату відповідає змістові дисертації й дає повне уявлення про теоретичну та практичну цінність дослідження.

Отже, висловлені зауваження не впливають на загальний високий науковий рівень роботи, її новаторський характер, теоретичну й практичну

значущість. Дисертація є фундаментальним завершеним дослідженням еволюції складнопідрядного речення з підрядним умови, що відкриває нові перспективи розвитку теорії змін у мові. Дисертація О.І. Кхеліл «Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти» є самостійним, завершеним дослідженням, виконаним з урахуванням вимог сучасного лінгвістичного процесу, які передбачають належний рівень формалізації пошукових процедур й отримано нові науково-обґрунтовані результати. Дисертації відзначається чіткістю будови, логічністю викладення, багатством ілюстративного матеріалу, аргументацією висновків і відповідає вимогам ДАК України, що висувуються до кандидатських дисертацій, а її автор – Кхеліл Олеся Ігорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської філології
Вінницького державного педагогічного
університету імені М.Коцюбинського

І.Є. Грачова